

Z MUZYKĄ W TLE

TADEUSZ BANOWSKI

Program nauczania muzyki dla szkoły ponadpodstawowej

opracowany w ramach projektu

**„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących
w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego
w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”**

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

WARSZAWA 2019

Redakcja merytoryczna – Zbigniew Wiertel
Recenzja merytoryczna – Dorota Pękacka
Ignacy Ołów
Agnieszka Ratajczak-Mucharska
Katarzyna Szczepkowska-Szczęśniak

Redakcja językowa i korekta – Editio

Projekt graficzny i projekt okładki – Editio

Skład i redakcja techniczna – Editio

Warszawa 2019
Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

I. WSTĘP I OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Program nauczania muzyki do kształcenia ogólnego dla czteroletniego **liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum** w **zakresie podstawowym**, przeznaczony jest do realizacji w **klasie I** w szkołach, które mają przedmiot w swojej ofercie jako ustalony przez dyrektora i proponowany na tym etapie przez szkołę spośród: filozofii, plastyki i muzyki. Oparty został na wytycznych znajdujących się w podstawie programowej kształcenia ogólnego, zawartej w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia* (Dziennik Ustaw z 2018 r. poz. 467). Opracowany został na **32 godziny**, a jego realizacja obejmuje wymiar **1 godziny tygodniowo**.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego w szkole ponadpodstawowej dla czteroletniego liceum i pięcioletniego technikum zakłada uzyskanie i doskonalenie wiedzy oraz kwalifikacji zawodowych służących uczeniu się przez całe życie. Na tym etapie kształcenia **wyznacza cele:**

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami;
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
- 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobraźniowo-twórczymi;
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
- 8) rozwijanie szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Program przeznaczony jest dla nauczycieli muzyki, ale bezpośrednim odbiorcą jest uczeń szkoły ponadpodstawowej. Program opiera się na wieloaspektowym, artystyczno-humanistycznym kształceniu. Kładzie nacisk na bezpośredni kontakt z muzyką poprzez muzykowanie i śpiewanie oraz obcowanie z formami kontaktu z muzyką

(przydatność na rynku pracy, użyteczność w życiu zawodowym, korzystanie i czerpanie z niej inspiracji i natchnienia). Proponuje działania teoretyczne i praktyczne, które mają na celu uwrażliwienie na piękno muzyki, a także wskazują jej ponadczasowe wartości. Ważnym zagadnieniem jest wprowadzenie młodego odbiorcy w tematykę związaną z ochroną dóbr kultury i prawa autorskiego, uczenie poszanowania dla narodowego dziedzictwa kulturowego oraz wartości ogólnoludzkich.

II. CELE KSZTAŁCENIA, CELE WYCHOWAWCZE

W podstawie programowej do muzyki (Dz.U. z 2018 r. poz. 467) cele kształcenia zostały sformułowane jako wymagania ogólne i ujęte w trzech głównych punktach:

I. Ekspresja muzyczna

Doskonalenie umiejętności praktykowania w zespole muzycznym w celu rozwijania predylekcji i zamiłowań muzycznych młodzieży. Poznanie różnych stylów i gatunków muzycznych poprzez działania praktyczne.

II. Muzyka w wymiarze multimedialnym oraz twórcze wykorzystywanie współczesnych narzędzi komunikacji dźwiękowej, wizualnej i audiowizualnej

Kształtowanie umiejętności korzystania ze współczesnych narzędzi komunikacji dźwiękowej, wizualnej i audiowizualnej oraz technologii informacyjnej do realizacji własnych projektów muzycznych.

III. Wprowadzenie w obszar działań instytucji zajmujących się upowszechnianiem kultury muzycznej

Program opiera się na powyższych założeniach oraz na elementach koncepcji **Zoltána Kodálya** (red. M. Jankowska, 2002), według której do poznania muzyki konieczna jest aktywna obserwacja jej żywej odmiany. Aby poznać muzykę, należy zacząć od aktywnej obserwacji muzyki żywej przez przyswajanie wiadomości teoretycznych po praktyczne zastosowanie poznanej i opanowanej wiedzy o muzyce. Do odtwarzanej muzyki należy dodawać komentarze dotyczące epoki, stylu czy treści utworu, aby w słuchaniu towarzyszyły nie tylko wrażenia słuchowe, ale przede wszystkim treści, które należy odnaleźć w słyszonym fragmencie. Takie rozwiązanie zapewnia sukces edukacyjny i rozwija wrażliwość na muzykę, przyczynia się do ekspresyjnego jej doświadczania. Poza tym ważna jest troska o piękną emisję i precyzję wykonania, na co Kodály także zwraca uwagę.

Program odwołuje się również do koncepcji **Czesława Kupisiewicza** (Kupisiewicz, 1984, s. 65), który przyjmuje, że na treść kształcenia „składa się całokształt podstawowych wiadomości i umiejętności z dziedziny nauki, techniki, kultury, sztuki oraz praktyki społecznej, przewidziany do opanowania podczas ich pobytu w szkole”. Zgodnie z założeniami pedagoga (tamże, s. 145–146) podczas konstrukcji programu posłużono się regułami dydaktycznymi, korzystnie wpływającymi na realizację zasady trwałości wiedzy i umiejętności:

- należy odpowiednio ukierunkować zainteresowania uczniów do nowego materiału i wytworzyć pozytywne motywy uczenia się;
- pod względem organizacyjnym i dydaktycznym trzeba tak przygotować zajęcia, aby zapewnić każdemu uczniowi aktywny udział;
- ćwiczenia mające na celu utrwalenie przerobionego uprzednio materiału należy stosować po sprawdzeniu, czy wszyscy uczniowie dobrze go zrozumieli;

- częstotliwość powtórzeń powinna być zgodna z krzywą zapominania, a więc największa bezpośrednio po zapoznaniu uczniów z nowym materiałem;
- przekazanie informacji należy łączyć w układy logiczne, a uczniów trzeba wdrażać do naukowej weryfikacji praw, zasad i reguł;
- należy stosować systematyczną kontrolę wyników nauczania i oceniać pracę ucznia, co wpływa korzystnie na trwałość wiedzy.

Zgodnie z powyższymi zapisami jako podstawę przyjęto uzyskanie i doskonalenie ogólnej wiedzy o sztuce, kształtowanie postawy świadomego odbiorcy sztuki, rozwijanie zainteresowań poznawczych, z uwzględnieniem myślenia i umiejętności twórczych, oraz kształcenie umiejętności praktycznych, służących uczeniu się przez całe życie. Wdrożenie do samokształcenia, wyzwalanie ciekawości poznawczej, kreatywności i pracy nad własnym rozwojem służące aktywnemu uczestnictwu w kulturze narodowej oraz lokalnej, umiejętności mówienia o sztuce i jej wytworach oraz krytycznego jej wartościowania. Cele kształcenia i wychowania zgodne są z wymaganiami ogólnymi i treściami nauczania określonymi w podstawie programowej do muzyki dla liceum i technikum. Zostały zgodnie z kategoriami **Blooma** podzielone na wiedzę i umiejętności oraz postawy, co zapewnia ich sprawdzalność. **Cele kształcenia** ujęte zostały w kategoriach wiedzy i umiejętności.

Wiedza (wiadomości). Uczeń zna:

- różne formy kontaktu z muzyką;
- kompozytorów, wykonawców i formy muzyczne;
- słynne koncerty, dzieła operowe, operetki i musicale;
- źródła pochodzenia muzyki rozrywkowej i jazzu;
- tańce charakterystyczne dla różnych narodów;
- instytucje zajmujące się rozpowszechnianiem muzyki;
- podstawowe pojęcia z zakresu muzyki i kultury muzycznej;
- rodzaje wypowiedzi muzycznej: instrumentalną, wokálną, wokálno-instrumentálną;
- sposób rejestracji dźwięku;
- programy komputerowe, aplikacje i sposoby służące przetwarzaniu dźwięku;
- rolę muzyki w wypowiedzi multimedialnej;
- sposoby korespondencji muzyki z dziełami sztuki;
- źródła muzyki rozrywkowej;
- sposoby publikacji i przepisy prawa autorskiego.

Umiejętności. Uczeń potrafi:

- rozpoznać dzieła i formy muzyczne;
- wyrażać opinię na temat koncertów, recitali, przedstawień i innych wydarzeń artystycznych;
- wskazywać związki pomiędzy dwudziestowiecznymi utworami rozrywkowymi a muzyką klasyczną;

- charakteryzować tańce różnych narodów;
- wskazywać różne funkcje tańca;
- omawiać cechy muzyki rozrywkowej i jazzu;
- śpiewać i grać na instrumentach muzycznych;
- tworzyć kompozycje w wybranym przez siebie stylu i gatunku, korzystając z programów komputerowych;
- prezentować własną twórczość na forum klasy, szkoły;
- podczas własnych działań czerpać inspiracje z doświadczeń muzyków, animatorów kultury i reprezentantów innych instytucji zajmujących się upowszechnianiem muzyki;
- wymieniać funkcje instytucji kultury zajmujących się upowszechnianiem muzyki: filharmonii, opery, teatrów muzycznych, domów kultury, studia radiowego, studiów i sal koncertowych;
- wskazywać obszary zastosowania muzyki w filmie, reklamie, rozrywce, religii, edukacji;
- wyjaśniać i stosować pojęcia: recital, koncert, występ plenerowy, opera, operetka, musical;
- korzystać z programów do rejestracji, obróbki, przetwarzania i miksowania dźwięku;
- korzystać z urządzeń rejestrujących dźwięk i obraz;
- interpretować wykonywane utwory zgodnie z ich stylem i przeznaczeniem;
- stosować pojęcia i terminy właściwe dla muzyki;
- przygotować prezentację lub inną formę wypowiedzi multimedialnej z wykorzystaniem muzyki i wiedzy o muzyce;
- określać związek między dziełem muzycznym a sytuacją społeczno-historyczną i obyczajami epoki, w której powstało.

W programie cele wychowawcze obejmują głównie kształtowanie poczucia odpowiedzialności i szacunku dla wytworów muzyki zaliczanych do dziedzictwa kulturowego oraz własnej twórczości i pracy, z uwzględnieniem prawnego uwarunkowania korzystania z dorobku innych, prawa cytatu, własnej godności intelektualnej, szacunku do człowieka, tolerancji i odpowiedzialności za treść i formę własnych działań twórczych.

Cele wychowawcze (postawy). Uczeń:

- angażuje się w organizację, promocję i działania własnego lub zespołowego projektu;
- dba o właściwą organizację i komunikatywność podczas pracy w grupie;
- przestrzega zasad właściwego korzystania z dodatkowych źródeł informacji (wizerunek własny i innych, prawo autorskie, wiarygodne, sprawdzone źródła);
- rozwija potrzebę obcowania z dziełami muzycznymi;
- cechuje się postawą szacunku dla kultury muzycznej;

- wartościuje zjawiska muzyczne pod względem treści i zastosowanych środków muzycznych;
- bierze udział i włącza się w lokalne działania artystyczne, koncerty, imprezy charytatywne;
- świadomie wybiera repertuar, dokonuje oceny jego trudności, wartości i atrakcyjności;
- wykazuje kreatywność w działaniach twórczych;
- organizuje i doskonali własny warsztat pracy;
- organizuje działania o charakterze muzycznym (spotkanie z twórcą, przedsięwzięcie artystyczne);
- prezentuje swoje zainteresowania i obecność w świecie muzyki;
- rozwija odpowiedzialność za efekty pracy;
- cechuje się postawą tolerancji wobec odmiennych kultur muzycznych;
- rozwija dbałość o własny rozwój, poszerzanie własnej wiedzy i możliwości twórczych.

Kształtowaniu takiego ucznia sprzyja model nauczyciela, który aktywnie współpracuje z innymi. Dla swoich uczniów jest przewodnikiem i doradcą. Własną postawą inspirowanie do podejmowania aktywności i mierzenia się z kolejnymi wyzwaniami – zgodnie z **neurodydaktyką**, dającą impuls do przyjemności nawet z biernego słuchania muzyki instrumentalnej (Weiner A., 2013). Zaciekawia go, zachęca do twórczej pracy i daje szansę trwałego uczenia się.

III. TREŚCI NAUCZANIA

Podstawa programowa formułuje umiejętności zdobywane w procesie kształcenia przez ucznia liceum ogólnokształcącego i technikum. Są to:

- 1) myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;
- 2) czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- 3) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych zarówno w mowie, jak i w piśmie to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
- 4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
- 6) umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
- 7) nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
- 8) umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.

Kształtowaniu powyższych umiejętności i realizacji ogólnych celów służą wymagania szczegółowe podstawy programowej do muzyki:

I. Ekspresja muzyczna

1. Uczeń wykorzystuje w praktyce wykonawczej wiedzę uzyskaną na poprzednich etapach edukacyjnych.

2. Aktywność muzyczna: Uczeń:

- 1) podejmuje różnorodną aktywność muzyczną w kontekście własnych doświadczeń;
- 2) doskonali własny warsztat muzyczny i autoekspresję poprzez muzykowanie (śpiew, gra na instrumentach, taniec, tworzenie);
- 3) korzysta z doświadczeń muzyków, animatorów kultury i reprezentantów różnorodnych instytucji muzycznych;
- 4) tworzy wypowiedzi artystyczne w wybranych (bliskich mu) gatunkach i stylach muzycznych swój potencjał muzyczny w różnych projektach artystycznych.

3. Postawy. Uczeń:

- 1) angażuje się w zadania zespołowe;
- 2) jest otwarty na różnorodne propozycje realizacyjne podczas działań projektowych;
- 3) wykazuje się dbałością, starannością i kulturą wykonawczą.

II. Muzyka w wymiarze multimedialnym oraz twórcze wykorzystywanie współczesnych narzędzi komunikacji dźwiękowej, wizualnej i audiowizualnej. Uczeń:

- 1) wymienia obszary, w których mają zastosowanie multimedia z użyciem muzyki (film, reklama, sztuka, rozrywka, edukacja, religia);
- 2) zna muzyczne programy, aplikacje, techniki i narzędzia multimedialne w kontekście ich praktycznego zastosowania;
- 3) definiuje pojęcia związane z rejestracją i edycją muzyki, jak np. ścieżka dźwiękowa (soundtrack), mastering, playback, półplayback, miksowanie muzyki;
- 4) używa dostępnych programów muzycznych do tworzenia wypowiedzi muzycznych;
- 5) samodzielnie lub/i w grupie wykonuje przekaz audio lub audio-video na zadany lub wybrany temat z wykorzystaniem dostępnych narzędzi rejestrujących (np. komputer, tablet, kamera, dyktafon, telefon);
- 6) wyraża gotowość do komunikowania się i dialogu wewnątrz grupy oraz z odbiorcą (słuchaczem, widzem);
- 7) jest zaangażowany w pracę projektową;
- 8) wykazuje wrażliwość na ochronę własności intelektualnej i wizerunku.

III Wprowadzenie w obszar działań instytucji zajmujących się upowszechnianiem kultury muzycznej. Uczeń:

- 1) wymienia, rozróżnia i określa zakres działania i funkcje instytucji kultury zajmujących się upowszechnianiem muzyki, w tym: filharmonie, opery, teatry muzyczne, domy kultury, studia radiowe, studia i sale koncertowe;
- 2) rozróżnia i definiuje pojęcia związane z obszarem działań instytucji upowszechniających kulturę i sztukę muzyczną, jak: recital, koncert, występ plenerowy, opera, operetka, musical;
- 3) formułuje samodzielne sądy na temat koncertów, recitali, przedstawień i innych wydarzeń artystycznych;
- 4) uczestniczy w występach artystycznych organizowanych przez lokalnych twórców i wykonawców przy okazji koncertów charytatywnych, okolicznościowych lub

- rocznicowych, a także w warsztatach muzycznych prowadzonych przez różnych twórców i animatorów;
- 5) organizuje samodzielnie lub zespołowo projekt muzyczny (np. prezentacja muzyczna, audycja muzyczna, uroczystość szkolna, koncert) poprzedzony odpowiednim przygotowaniem merytorycznym (wprowadzeniem do tematu), planowaniem, reklamą (plakat, ulotka, zaproszenie, anonse na portalach społecznościowych), organizacją, które prowadzą do finalnej realizacji;
 - 6) komunikuje się w grupie i potrafi nawiązywać kontakty z nowymi osobami;
 - 7) charakteryzuje się ciekawością poznawczą i otwartością wobec różnorodności w kulturze muzycznej;
 - 8) okazuje szacunek dla twórców i odbiorców;
 - 9) jest zaangażowany i kreatywny w pracy projektowej i aktywnym muzykowaniu;
 - 10) rozumie, na czym polega odpowiedzialność za ustalone zadania oraz dbałość o efekt końcowy.

Treści szczegółowe mają **układ spiralny** i związane są z poprzednim etapem edukacyjnym. Do mówienia o muzyce w zakresie określonym w podstawie programowej niezbędna jest bowiem podstawowa wiedza muzyczna. Zagadnienia praktyczne i teoretyczne wzajemnie się uzupełniają. Uczeń będzie nawiązywał do treści w powiązaniu z muzykowaniem i śpiewaniem.

Podczas konstruowania wzięto pod uwagę *Mapę drogową UNESCO dla edukacji artystycznej* z 2006 roku, w której zostały zaprezentowane trzy wymiary istotne w edukacji artystycznej:

- 1) wiedzę zdobywa się w wyniku interakcji zachodzących między uczniem a dziełem sztuki lub działaniem artystycznym, między artystą i jego nauczycielem;
- 2) wiedzę zdobywa się poprzez indywidualną praktykę artystyczną;
- 3) zdobywanie wiedzy następuje poprzez badania naukowe i studiowanie formy artystycznej oraz relacji między sztuką i historią (*Mapa drogową UNESCO dla edukacji artystycznej*, s. 316).

Wykaz zagadnień sporządzonych według **kryterium trwałości wiedzy** zapewnia właściwą ich realizację i zgodność z podstawą programową. Proponowane w programie treści nauczania zostały ujęte w problemy, do których dołączono propozycje materiału, służącego ich realizacji oraz przyporządkowano im punkty podstawy programowej.

Innowacją jest poszerzenie treści o muzykę filmową i rozrywkową oraz zagadnienia dotyczące korespondencji muzyki ze sztuką. **Treści wykraczające oznaczono pogrubioną czcionką**. Istotnym elementem jest przeżywanie muzyki, dlatego do większości zagadnień zaproponowano działania praktyczne i twórcze z wykorzystaniem nowych mediów i narzędzi komputerowych, które dla wyróżnienia zostały podkreślone. I. Spotkanie z muzyką klasyczną: I.1, III.2), III.3), III.6), III.7), III.8).

1. „Żywy” kontakt z formami wypowiedzi muzycznej (koncert, opera, operetka, musical).

2. Przeżywam muzykę – interpretacja klasycznego dzieła scenicznego (recenzja lub inna relacja ze scenicznego dzieła muzycznego).

II. Muzyka i taniec w kulturze: I.1, I.2.1), I.2.2), I.2.3), I.2.4), I.3.1), I.3.2), I.3.3), III. 6), III.7), III 8), III.9), III.10).

1. Muzyka na chwałę Pana.

2. Wartości narodowe w muzyce.

3. Koncert na dwa głosy – śpiewanie pieśni.

4. Od rytuału do rozrywki – wokół tańca.

5. Tańce różnych narodów a muzyka ludowa.

6. „Let’s dance!” Zaproszenie do tańca.

III. Rozprzestrzenieć dzieło... Instytucje zajmujące się upowszechnianiem muzyki: I.1, III.1), III 2), III.3), III.4), III.5), III.6), III.7), III.8), III.9), III.10).

1. Nie tylko budynki – filharmonia, opera, teatr muzyczny, sala koncertowa.

2. Artystyczna kreacja solisty – recital.

3. Muzyczne wydarzenie artystyczne – muzyka w domach kultury i w szkole.

4. Radiowa audycja muzyczna.

5. Mój pomysł na muzyczny występ.

IV. Dzieła kultury z muzyką w tle: I.1, I.3.1), I.3.2), II.1), II.2), II.3), II.4), II.5), II.6), II.7), II.8), III 10).

1. Muzyka w filmie.

2. Inspiracje muzyką w malarstwie.

3. Korespondencja muzyki i nowatorskich działań artystycznych (happening).

4. Nakręcić muzykę! Artystyczny projekt muzyczno-filmowy.

V. Z muzyką rozrywkową za pan brat: I.1, I.2.1), I.2.2), I.2.3), I.2.4), I.3.1), I.3.2), I.3.3), III.4), III 5), III.6), III.7), III.8), III.9), III.10).

1. Skąd wzięła się muzyka rozrywkowa?

2. Inspiracje klasykami w muzyce rozrywkowej.

3. „Cały ten jazz!”

4. Muzyka i poezja – wartość poezji śpiewanej.

5. Piosenka – legenda. Dlaczego wiecznie żywa?

6. Ćwiczę, śpiewam i gram – wspólne muzykowanie.

VI. Muzyka na warsztat!: I.1, II.1), II.2), II.3), II.4), II.5), II.6), II.7), II.8).

1. Rejestrowanie dźwięku.

2. Przetwarzanie i obróbka dźwięku.

3. Zastosowanie multimediiów w reklamie, rozrywce i edukacji.

4. Mini-mix – autorskie eksperymenty z dźwiękiem.

5. Sztuka tworzenia – muzyczna reklama.

IV. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

Po realizacji treści nauczania uczeń posiada wiedzę i jest przygotowany do odbioru współczesnych dzieł sztuki, porusza się wśród wytworów muzyki zarówno klasycznej, jak i rozrywkowej. Dostrzega inspiracje w muzyce, potrafi wskazać jej obecność w innych dziedzinach kultury oraz przejawia jej wpływ na własną twórczość. Potrafi zaprezentować własne dokonania artystyczne, określając rolę muzyki we współczesnym świecie i wskazując na jej interdyscyplinarny charakter i możliwości, wykraczające poza formalne ramy oraz stosując nowoczesne techniki i możliwości pracy z dźwiękiem. Zabiera także głos w dyskusji, wyrażając własne sądy, opinie i oceny i, stosując własne kryteria artystyczno-muzyczne, cechuje się wrażliwością muzyczną. Uczeń nie tylko posiada wiedzę teoretyczną potrzebną do zabierania głosu w dyskusji o muzyce. Potrafi również zaprezentować własne działania, stosując odpowiednie formy. Zna również zasady publikowania w Internecie oraz stosuje zasady prawa autorskiego. Świadomie uczestniczy w odbiorze kultury muzycznej o charakterze narodowym, religijnym, wytworach twórczości ludowej, określając swoją przynależność do grupy społeczności lokalnej i globalnej. Poszukuje też świadectw lokalnej kultury muzycznej, określa jej wartość. Uczeń potrafi również zaistnieć w świecie multimedialnym, np. korzysta z bloga, forum, tworzy krótki film, wykonuje do niego ścieżkę dźwiękową. Jest w stanie także zaplanować lub zorganizować nowoczesne formy artystyczne: występ, koncert, recital.

Uczeń, po zakończeniu edukacji z przedmiotu muzyka, to człowiek wrażliwy na piękno otaczającego świata, o rozległych zainteresowaniach, wyposażony w zakres wiadomości o muzyce i formach jej upowszechniania, jak również odpowiedzialny, dokładny, rzetelny, systematyczny, o bogatym zasobie intelektualnym, potrafiący określić fundamenty swojego światopoglądu. Samodzielnie będzie docierał do źródeł informacji o muzyce, formułował problemy i organizował własną pracę oraz określał swoją tożsamość artystyczną.

Absolwent szkoły, realizujący treści kształcenia z muzyki, nabył kompetencje kluczowe, które pozwolą mu odnaleźć swoje miejsce w świecie, ale też nieustannie poszerza swoją wiedzę. Jest osobą krytycznie myślącą, otwartą na innych ludzi, empatyczną i tolerancyjną, przygotowaną do życia w nowoczesnym świecie oraz świadomie i odpowiedzialnie włączającą się do życia społecznego.

V. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

1. Propozycje liczby godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych treści nauczania

Właściwej realizacji treści nauczania służy ich przemyślany układ, dla którego założono propozycję godzin – przewidziano czas zarówno na lekcje teoretyczne, jak i działania muzyczne uczniów. Zestawienie jednostek lekcyjnych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Propozycje liczby godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych treści nauczania

Obszar	Treści nauczania	Godziny przeznaczane na realizację
Spotkanie z muzyką klasyczną.	„Żywy” kontakt z formami muzycznymi (koncert, opera, operetka, musical);	2
	Przeżywam muzykę – interpretacja klasycznego dzieła scenicznego (recenzja lub inna relacja ze scenicznego dzieła muzycznego).	2
Muzyka i taniec w kulturze.	Muzyka a religia;	1
	Wartości narodowe w muzyce;	1
	Koncert na dwa głosy – śpiewanie pieśni;	2
	Od rytuału do rozrywki – wokół tańca;	1
	Tańce różnych narodów a muzyka ludowa;	1
	„Let’s dance!” Zaproszenie do tańca.	1
Rozprzestrzenieć dzieło... Instytucje zajmujące się upowszechnianiem muzyki.	Nie tylko budynki – filharmonia, opera, teatr muzyczny, sala koncertowa;	1
	Artystyczna kreacja solisty – recital;	1
	Muzyczne wydarzenie artystyczne – muzyka w domach kultury i w szkole;	1
	Radiowa audycja muzyczna;	1
	Mój pomysł na muzyczny występ.	1
Dzieła kultury z muzyką w tle.	Muzyka w filmie;	1
	Inspiracje muzyką w malarstwie;	1
	Korespondencja muzyki i nowatorskich działań artystycznych (happening);	1
	Nakręcić muzykę! Artystyczny projekt muzyczno-filmowy;	1
Z muzyką rozrywkową za pan brat.	Skąd wzięła się muzyka rozrywkowa?;	1
	Inspiracje klasykami w muzyce rozrywkowej;	1
	„Cały ten jazz!”;	1
	Muzyka i poezja – wartość poezji śpiewanej;	1
	Piosenka – legenda. Dlaczego wiecznie żywa?;	1
	Ćwiczę, śpiewam i gram – wspólne muzykowanie.	2
Muzyka na warsztat!	Rejestrowanie dźwięku;	1
	Przetwarzanie i obróbka dźwięku;	1
	Zastosowanie multimediów w reklamie, rozrywce i edukacji;	1
	Mini-mix – autorskie eksperymenty z dźwiękiem.	1
	Sztuka tworzenia – muzyczna reklama.	1
		Łącznie: 32 godziny

W nauczaniu muzyki ważną rolę odgrywa wyjście poza teren szkoły w celu bezpośredniego kontaktu z profesjonalistami – instrumentalistami, wokalistami, kompozytorami czy aranżerami. Służą temu wyjścia lub wyjazdy do instytucji zajmujących się upowszechnianiem muzyki lub miejsc bezpośrednio związanych z kulturą muzyczną. Wyjazd do teatru muzycznego, opery, operetki można zorganizować w ramach współpracy z nauczycielami innych przedmiotów, których treści bezpośrednio łączy się z wytycznymi podstawy programowej, np. języka polskiego. Miejscem wycieczki może być także miejscowy lub pobliski dom kultury, klub muzyczny, w którym uczniowie mogą poznać pracę instytucji zajmujących się także upowszechnianiem kultury muzycznej i organizacją uroczystości muzycznych. Ciekawe mogą okazać się także spotkania w szkole z absolwentami lub studentami akademii muzycznych, którzy mogą podzielić doświadczeniami nabytymi podczas kształcenia na studiach wyższych oraz zaprezentować własne umiejętności.

Umiejętności wspólnego muzykowania i śpiewania nabyte podczas lekcji muzyki uczniowie mogą także wykorzystać podczas organizacji uroczystości szkolnych lub środowiskowych, zorganizować na terenie placówki lub miejscowości koncert, spotkanie muzyczne, wieczór poetycko-muzyczny. Formą rozwijającą pasję muzyczne uczniów jest założenie koła muzycznego, szkolnego chóru lub zespołu. Przykładem promocji utalentowanych osób jest przygotowanie ich do udziału w konkursach.

2. Korelacja międzyprzedmiotowa i kompetencje kluczowe

Muzyka nie jest dla uczniów przedmiotem nowym. Nauczana była już w szkole podstawowej w klasach IV-VII, na etapie ponadpodstawowym. *Mapa Drogowa UNESCO dla edukacji artystycznej* jasno formułuje także rolę muzyki jako przedmiotu **interdyscyplinarnego**, mającego znaczenie **holistyczne**, pozwalające na całościowy odbiór otaczającego świata: *Włączenie sztuki do nauczania innych przedmiotów – zwłaszcza w nauczaniu stopnia podstawowego – może być sposobem zapobiegania występującego w niektórych szkołach przeciążenia programu. Jednak nie będzie to skuteczne, jeśli równolegle nie będzie się nauczać przedmiotów z zakresu sztuki* (*Mapa drogowa UNESCO dla edukacji artystycznej*, s. 11) Muzyka poprzez oddziaływanie na emocje aktywizuje uczniów, stwarza przestrzeń do wyrażenia ekspresji, łączy wiedzę z różnorodnych dyscyplin, przyczyniając się do tworzenia w szkole środowiska, w którym twórczy i kreatywny proces uczenia się może stać się codzienną praktyką.

Korelacja z innymi przedmiotami uczy, jak odbierać otaczający świat i w krytyczny sposób go interpretować. Interdyscyplinarność ta polega na korzystaniu i łączeniu wiedzy i umiejętności z wielu dziedzin. Warto wzbogacać materiały do kształcenia artystycznego o elementy z innych obszarów, np. kształcone na lekcjach języka polskiego umiejętności komunikacji, czytania i interpretowania znaczeń niedosłownych i ukrytych, organizacji i formułowania wypowiedzi argumentacyjnej. Wpływa to na

poprawność form wypowiedzi. Wspólne z muzyką są gatunki literackie, np. pieśń, ballada, dramat (opera). Teatr, scena, dekoracja to także wspólne elementy dla tych przedmiotów.

Korelacji sztuki i plastyki można doszukać się także w przedmiotach przyrodniczych, np. obrazach inspirowanych naturą, dziełach malarskich i rzeźbiarskich eksponujących anatomię człowieka, a także w fizyce – zagadnienia kolorystyki i rozmieszczenia barw w kole, teorii względności barw, zagadnień widma optycznego, wpływu światła na kolor itp. Korelacje pojawiają się także z matematyką, np. w analizie formalnej dzieła plastycznego, rozwiązań architektonicznych (planów, konstrukcji). Oprócz związków z innymi przedmiotami artystycznymi (plastyką i historią sztuki), obejmującymi zagadnienia wzajemnych wpływów w zakresie kształtowania kierunków i stylów, np. impresjonizmu, warto wskazać powiązania z matematyką (np. neumicznym zapisie muzycznym, kompozycji utworów), historią (np. inspiracje wydarzeniami, będącymi tematami wielkich dzieł), filozofią czy kulturą antyczną, które pozostają w nierozzerwalnym związku ze wszystkimi artystycznymi i humanistycznymi przedmiotami. Muzyka koreluje także z historią – dzieje mają szczególne znaczenie w kształtowaniu epok, wydarzenia historyczne stawały się często tematem utworów muzycznych, podobnie jak źródła literackie, które inspirowały kompozytorów. Matematyka służy myśleniu analitycznemu i jest podstawą powstania zapisu muzycznego. Kontakt z mapą, podziałami geograficznymi ma związek z określaniem muzyki różnych narodów, podziałami terytorialnymi Polski i związaną z nimi muzyką ludową, charakterystyczną dla poszczególnych regionów. Dzięki znajomości języków obcych uczniowie poradzą sobie z wieloma pojęciami, tytułami dzieł, wymową nazwisk. Ważnym zagadnieniem jest przydatność muzyki na rynku pracy. Jej rola polega na kształtowaniu wyobraźni i angażuje wiele zmysłów, co wiąże się z rozwojem inteligencji wielorakich i teorią Gardnera, podkreślającą znaczenie umiejętności, talentów i zdolności umysłowych w rozwoju człowieka. Kształcenie muzyczne pozwala rozwijać wszystkie kompetencje kluczowe. Oprócz wynikających z treści kształcenia **kompetencji w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej**, rozwijającej umiejętności twórcze, dającej możliwość wyzwalać emocji poprzez działanie, pozwalającej na prezentowanie własnych zdolności i wpływającej na wyrażanie siebie. Szeroko rozwijane są także kompetencje w **zakresie rozumienia i tworzenia informacji**. Terminy i pojęcia, zagadnienia teoretyczne i umiejętności praktyczne związane z muzyką pozwalają nie tylko o niej mówić, ale uczą odbierać otaczający świat za pomocą bogatych źródeł informacji. Wskazują, jak poruszać się w jej świecie, służą interpretacji zjawisk i właściwemu komunikowaniu, tworzeniu informacji na tematy związane z kulturą wysoką. Rozwijają więc i kształtują osobowość młodego odbiorcy, wyzwalają potrzebę tworzenia i wyrażania siebie zarówno w obrębie małej ojczyzny, jak i w szerszym, globalnym obszarze. Kompetencje te rozwijają umiejętność czytania i pisanie, wzbogacają wiedzę o nowe pojęcia, uczą krytycznego myślenia i twórczego działania. **Kompetencje w zakresie wielojęzyczności** rozwijane są

podczas poznawania pojęć, mających swoje źródła w wielu językach. Uczniowie uczą się ich pochodzenia oraz potrafią wskazać ich etymologię. Stosowanie terminów wpływa na adekwatność wypowiedzi, rozwija słownictwo i jest skorelowane z językami obcymi. Pozwala także wskazać wielokulturowość zagadnień związanych z muzyką, uczy szacunku do innych kultur i języka. Ich znajomość przydatna jest w tworzeniu informacji oraz ich odbiorze nie tylko w okresie nauki, ale także przez całe życie. **Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii** ułatwiają rozwiązywanie codziennych problemów i pozwalają na poruszanie się w skomplikowanym świecie technologii, często wykorzystywanych w muzyce współczesnej. Mimo ekspresyjnego odbierania muzyki, jej matematyczne źródła wskazują na konieczność kształtowania odbioru analitycznego, badającego poszczególne struktury dzieł. Służące temu metody skorelowane są z myśleniem matematycznym. Kształtowanie kompetencji przyrodniczych, technologii i inżynierii wpływa na właściwe rozumienie procesów technologii komputerowych, opartych na wykorzystaniu mediów i dźwięku.

Kompetencje cyfrowe pełnią ważną rolę ze względu na zasoby muzyczne, materiał ilustracyjny i dźwiękowy udostępniony w sieci. Internet daje ogromne możliwości obcowania z wytworami artystycznymi. Dzięki wirtualnym prezentacjom dzieł muzycznych możemy przeżywać wykonania koncertowe, sceniczne. Ponadto korzystanie ze źródeł uczy selekcjonowania informacji, umiejętności dzielenia się wiedzą, otwartości oraz posługiwania się nowoczesnymi technologiami. Ważne jest, aby zwrócić uwagę na zagrożenia płynące z niewłaściwego korzystania ze źródeł i skutki prawne, wynikające z nieprzestrzegania przepisów o własności intelektualnej i prawie autorskim. **Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się** przydają się w krytycznym odbiorze dzieł muzycznych, przyczyniają się do społecznej aktywności, np. w organizacji własnego występu, koncertu czy pokazu słowno-muzycznego. Takie formy prezentacji wpływają na rozwój i kształtowanie postawy odpowiedzialności, wpływają na formowanie wizerunku i przygotowują do przyszłej kariery zawodowej. Uczą też odpowiedzialności, empatii, radzenia sobie w sytuacjach trudnych i rozwiązywania problemów. Formy zbiorowe prezentacji przyczyniają się natomiast do rozwijania współpracy, pokonywania uprzedzeń. Motywują do działania w grupie. **Kompetencje obywatelskie** są realizowane podczas lekcji muzyki związanych z charakterem narodowym. Wzbogacają wiedzę na temat wpływu państwa i Kościoła na tematykę i gatunki muzyczne, np. hymn, opera narodowa, oratorium, msza. Pozwalają określić znaczenie muzyki w odnajdywaniu własnej tożsamości narodowej zarówno w obrębie małej ojczyzny, jak i w szerszym obszarze – narodowym, a nawet międzynarodowym, poprzez udział w konkursach i festiwalach. Wszystkie działania praktyczne podczas przedmiotów artystycznych mają odniesienie do **kompetencji w zakresie przedsiębiorczości**. Planowanie działań mających na celu prezentację własnej twórczości wiąże się z uwarunkowaniami gospodarczymi, ekonomicznymi i finansowymi. Właściwe nimi zarządzanie jest

podstawą funkcjonowania człowieka w społeczeństwie, a także rozwija umiejętność współpracy w zakresie rozumienia zasad i procesów, służących gospodarczemu zarządzaniu własnymi zasobami, opartą na inicjatywie i wytrwałości w racjonalnym dążeniu do celu, zgodnie z zasadami etyki i współpracy.

3. Metody pracy

Celem jest zrealizowanie zamierzonych dążeń i treści przedmiotu, w którym ważne jest mówienie o kulturze muzycznej, bezpośredni w niej udział i jej tworzenie. Nie należy ograniczać się do stosowania jednej metody – zamierzony efekt daje łączenie metod tradycyjnych i aktywizujących. Metody tradycyjne, takie jak **wykład informacyjny, opis, opowiadanie, prelekcja i pogadanka** powinny stanowić jedynie uzupełnienie i należy je łączyć z **metodami aktywizującymi**, które rozwijają myślenie twórcze, pozytywnie wpływają na współpracę i komunikację w grupie, organizowanie pracy własnej i innych. Pobudzają do rozwijania zainteresowań, ułatwiają przyswajanie wiedzy, przyczyniają się do sukcesu. Ich stosowanie wpływa na wrażliwość i budowanie postaw, zaangażowanie, na co zwrócona została uwaga w badaniach UNESCO: *Bez zaangażowania emocjonalnego wszelkie działania, idee lub decyzje opierają się wyłącznie na podstawach racjonalnych. Moralne postępowanie, które stanowi fundament postawy obywatelskiej wymaga zaangażowania emocjonalnego* (Mapa drogowa UNESCO dla edukacji artystycznej, s. 311). W muzyce emocje odgrywają znaczącą rolę, zwłaszcza, że wymaga zaangażowania, niezwyklej koncentracji na dźwięku i umiejętności słuchania. Podczas lekcji można skorzystać z poniższych metod aktywizujących:

- **Metoda przypadków** polega na zapoznaniu się z wydarzeniem rzeczywistym, a następnie na pozyskaniu dodatkowych informacji, które zostaną poddane krytycznej analizie. Jest więc metodą badania i interpretacji określonych zdarzeń, ich przyczyn; uczy wieloaspektowego widzenia problemu i stosowania różnych rozwiązań; prowadzi do porównania poglądów, kształtuje postawę poszanowania do pracy innych. Może być stosowana na zajęciach, gdzie uczniowie będą dokonywać omawiania wydarzenia, w którym będą uczestniczyć, np. koncertu, recitalu czy widowiska muzycznego organizowanego w szkole.
- **Metoda projektu** jest czasochłonna i wymaga zaangażowania ze strony uczniów i nauczyciela. Składa się z kilku etapów: przygotowania i planowania pracy, zbierania materiałów i opracowywania, prezentacji projektu na zajęciach szkolnych. Uczniowie mogą pracować nad krótkimi projektami na temat np. działalności instytucji związanych z muzyką i obszarami ich działań ujętymi globalnie lub w regionie i środowisku lokalnym, motywu muzycznego występującego w innych dziedzinach sztuki, filmie, reklamie itd. Metoda rozwija samodzielność, pozwala na zastosowanie multimedialnych (prezentacji, montażu

filmowego, pokazu slajdów, utworzenie klasowego bloga lub forum dyskusyjnego itp.).

- **Portfolio**, czyliteczka polega na zbieraniu przez ucznia materiałów na określony temat i gromadzeniu ich. Składa się z kilku etapów: wstępnego (określenie zasad, czasu pracy i rodzaju gromadzonych materiałów, ustalenie kryteriów oceniania), zasadniczego (poszukiwanie, zbieranie i porządkowanie materiałów i ich segregowanie w teczce), końcowego (prezentacja efektów pracy i ich ocena). Pozyskiwanie materiałów może odbywać się grupowo, ale tworzenie teczki uczeń realizuje indywidualnie. Odmianą portfolio jest e-portfolio, w którym dokonania można dokumentować na witrynie www szkoły, portalach społecznościowych, edukacyjnych itp. Metoda sprawdza się w przypadku małej liczby godzin, czyli podczas nauczania muzyki, gdyż uczeń ma możliwość uzupełniania i poszerzania wiadomości poza lekcjami. Skorzystać z niej można podczas zaprezentowania form muzycznych, instytucji muzycznych i obszarów ich działań.
- **Myślenie obrazami** jest metodą, która polega na przygotowaniu reprodukcji, slajdów i innych materiałów wizualnych, instruktażu, pytań do uczniów o treści zawarte w pokazywanym obrazie, detale i konteksty. Uczniowie poszukują różnych odpowiedzi, rozwiązań i prezentują swoje spostrzeżenia. Metoda ta rozwija umiejętności krytycznego wykorzystania i przetwarzania informacji zawartych w obrazach, pobudza zmysł obserwacji, skłania do refleksji nad motywami zawartymi w dziele, pobudza dociekliwość, skłania do krytycznej analizy, daje możliwość wymiany informacji pomiędzy uczniami. Może być przydatna podczas omawiania fotografii związanych z muzyką, instytucjami muzycznymi, fotografiami miejsc do rejestracji dźwięku.
- **Metoda analizy** materiału źródłowego polega na analizie artykułów, recenzji, opinii, audycji radiowych, tekstów źródłowych. Nie należy do najłatwiejszych. Trzeba jednak podkreślić, że ma ogromną wartość – rozwija umiejętności samodzielnego poszukiwania informacji, ćwiczenie selekcji informacji oraz krytycznej ich analizy. Daje możliwość wieloaspektowego widzenia problemu i może okazać się ulubioną dla uczniów „poszukujących” i ciekawych różnych rozwiązań. Stosować ją można podczas korzystania z artykułów muzycznych, recenzji dzieł muzycznych, utworów muzyki rozrywkowej.
- **Mapa myśli** (mapa mentalna) jest metodą polegającą na przedstawieniu problemu za pomocą rysunku, schematu, haseł, symboli, znaków, ilustracji itp. Od hasła głównego wykonuje się odnośniki ze słowami problemowymi – kluczami, a następnie wyjaśnienia z informacjami. Mapę myśli można tworzyć podczas lekcji ukazujących inspiracje muzyczne, rodzaje instytucji zajmujących się kulturą muzyczną.
- **Burza mózgów** polega na zespołowym (pary, grupy lub cała klasa) wytwarzaniu jak największej liczby pomysłów rozwiązania problemu podanego przez nauczyciela po uzasadnieniu zajęcia się tym problemem. Po zebraniu pomysłów poddaje się

je ocenie zespołu i wybiera najlepsze rozwiązanie. Można z niej korzystać podczas lekcji odwróconej lub w celu sporządzenia wniosków.

- **Drama** polega na przyswajaniu treści kształcenia poprzez przeżycie, doświadczenie, zabawę; gra odbywa się bez prób czy scenariusza. Uczniowie zatem działają spontanicznie, znajdują się w nieznanej dla siebie wcześniej sytuacji. Metoda może sprawdzić się podczas wchodzenia w rolę wykonawców utworów muzycznych.
- **Dyskusja** polega na wymianie zdań, które są wyrazem poglądów na dany temat; problem można rozwiązywać wspólnie, odnosząc się do systemu ich wartości oraz uzupełniać wiedzę. Może być wykorzystana w lekcjach poświęconych działaniom artystycznym, podczas których uczniowie będą dokonywać wyboru urządzeń rejestrujących niezbędnych do zapisu własnych działań.
- **Warsztaty artystyczne** należą do głównych metod stosowanych w celu stworzenia pracy twórczej; pozwalają rozwijać kreatywność, myślenie niestandardowe, pobudzają wyobraźnię i kształcą umiejętności manualne. Pozwalają na zastosowanie w praktyce wiedzy teoretycznej. W muzyce metoda jest niezastąpiona podczas wszystkich lekcji związanych z muzykowaniem, wspólnym śpiewaniem.

W celu realizacji podstawy programowej konieczne jest wyposażenie pracowni muzycznej w niezbędne pomoce. Powinna w niej się znaleźć biblioteka muzyczna, zaopatrzona w nuty, śpiewniki, podręczniki, słowniki muzyczne, albumy, plansze dydaktyczne, bogatą fonotekę i filmotekę muzyczną z zapisami koncertów, nagraniami przedstawień operowych, operetek, recitali, muzyki filmowej, pieśni, piosenek. Niezbędnym narzędziem pracy jest sprzęt informatyczny – komputer z dostępem do Internetu, rzutnik multimedialny i ekran lub tablica multimedialna. Pracownia powinna być wyposażona także w sprzęt nagłaśniający oraz instrumenty muzyczne, np. perkusyjne, pianino, keyboard, syntezator, flet prosty, gitarę. W przypadku możliwości finansowych szkoły można powiększyć zakres instrumentarium. Niezbędnymi narzędziami do pracy podczas lekcji są także programy do rejestracji, przetwarzania i obróbki dźwięku. Wyposażenie pracowni muzycznej może przybrać formę ministudia.

4. Techniki pracy

Na lekcjach muzyki istotną rolę w uczeniu się pełnią techniki pracy, które stosowane są podczas **prac zespołowych**. Szczególne znaczenie ma wspólna realizacja zadania lub rozwiązania problemu, polegająca na wymianie doświadczeń. Technika ta sprzyja uczeniu się od siebie, poznawaniu innych rozwiązań. Pozytywnie wpływa też na relacje między uczniami, ucząc wyrabiania postawy wzajemnej pomocy i wsparcia. W edukacji pomaga odnaleźć właściwe rozwiązanie problemu spośród

wielu pojawiających się propozycji, a na lekcjach muzyki szczególnie sprawdza się podczas wspólnego śpiewania. Technika, która pozwala uczniom odnieść problem teoretyczny do codziennego życia oraz umiejscowić zagadnienie w otaczającej go rzeczywistości, jest odwoływanie się do doświadczeń, wykorzystująca zasadę skojarzeń, prowadzących do właściwego odczytania problemu, np. inspiracji w muzyce, rozpoznawania zastosowanych rozwiązań formalnych w formach muzycznych. Podobną rolę pełni **technika poszukiwania wspólnych korzeni** oparta na wyszukiwaniu zbliżonych cech odmiennych kultur. Dzięki temu uczniowie spostrzegają zależność międzykulturową, relacje zachodzące pomiędzy kulturami, ich ukształtowanie, wpływ czynników zewnętrznych na tworzenie muzyki, np. historycznych, politycznych, kulturowych, środowiskowych. Technika ta może przynieść oczekiwane efekty w zagadnieniach poświęconych muzyce charakterystycznej dla różnych kultur, zaangażowanej politycznie, działach określających znaczenie historyczne, hymniczne itp. W pracach zespołowych może być przydatna **technika uczenia się w sytuacjach konfliktowych**, która pozwala uczniom na zrozumienie różnic w poglądach i odnajdywania satysfakcjonującego dla obu stron rozwiązania. Uczy ona aktywnego słuchania innych, funkcjonowania w społeczeństwie wielokulturowym i na rynku pracy, kształtuje postawy wzajemnej tolerancji. Może być wykorzystana podczas zadań w grupie, zadań wymagających rozwiązania problemu, np. w poszukiwaniu cech muzyki charakterystycznych dla epoki, twórcy, kierunku, środowiska. Ze względu na etap nauczania i zmierzanie uczniów ku dorosłości ważną techniką jest **poszukiwanie scenariuszy przyszłości**, która pozwala zrozumieć przydatność zdobytej wiedzy i uzyskanych umiejętności do określenia przydatności różnych artystycznych działań na rynku pracy. Poznawanie środowisk artystycznych, instytucji zajmujących się muzyką szczególnie bliskie jest tym zagadnieniom.

5. Nowatorskie narzędzia na lekcjach muzyki

W nauczaniu muzyki, podobnie jak w innych przedmiotach, należy stosować różne środki dydaktyczne, co przyczyni się do uzyskania oczekiwanego efektu, zwłaszcza w czasach rozwiniętej komputeryzacji i życia opartego na mediach internetowych. Czesław Kupisiewicz (Kupisiewicz, 2000) podzielił je na: wzrokowe, słuchowe, wzrokowo-słuchowe, częściowo automatyzujące (wśród nich są podręczniki). Ich zastosowanie wcale nie jest sprzeczne z oczekiwaniami uczniów, zaliczanych do pokolenia Z, określanego także jako generacja @. Jednak współczesna młodzież korzysta często z wiedzy opartej na **ICT**. Zatem oprócz tradycyjnych źródeł książkowych, plansz, nagrań na CD czy zapisów DVD, w uczeniu się muzyki i pracy uczniów sprawdzają się **serwisy blogowe** (np. blogger.com, wordpress.com), gdzie można publikować wykonane przez siebie materiały. Ciekawą formą może być tworzenie witryny internetowej poświęconej lokalnym instytucjom i działaniom muzycznym w regionie

lub prezentującej własną twórczość. Możliwości takie dają **serwisy do tworzenia witryn**, np. sites.google.com, platforma **Google Classroom** (platforma zdalnego nauczania) wspomagająca dydaktykę szkolną (każda szkoła publiczna może uzyskać do niej dostęp bezpłatnie i bezterminowo), **programy graficzne** (np. Canva, Vectr, Pixlr, Stencil, Piktochart), które można wykorzystać, aby sporządzić plakat, ulotkę o występie artystycznym, zaproszenie na koncert, folder promujący, edytować zdjęcie, łączyć pliki graficzne itd. Narzędziem opartym na **ICT** jest **WebQuest** (*badawcza metoda ucząca*) **umożliwiająca** korzystanie z Internetu jako źródła informacji i opierająca się na analizie, syntezie i ewaluacji. Metoda ta to swego rodzaju projekt grupowy lub klasowy, którego celem jest stawianie problemów i organizowanie nauczania wokół podstawowych pojęć. Wpływa na komunikację pomiędzy uczniami, dzielenie się doświadczeniem. Rozwija współpracę w grupie oraz odpowiedzialność za siebie i innych, uczy kierowania i organizowania warsztatu pracy. Narzędzie może być przydatne w tworzeniu nowego materiału, opartego na konkretnych źródłach np. recenzji, artykułów występów lokalnych lub tworzeniu relacji z wyjścia lub wycieczki na koncert. Ciekawą formą opartą na mechanizmach gier komputerowych i z tego względu chętnie wybieraną przez uczniów jest **gamifikacja**, która uczy współpracy i rywalizacji opartej na pokonywaniu różnych poziomów trudności. W różnicowaniu potrzeb edukacyjnych sprawdzają się: **FLASHCARDS** (dwustronne cyfrowe fiszki, oparte na zasadzie pytanie – odpowiedź, np. **ANKI**, **Memrize**, **Quizlet**) oraz witryna **KAHOOT!**, oparta na wykorzystaniu smartfonów. Narzędzia te sprawdzają się w systematyzowaniu wiedzy. Przyjazne dla uczniów mogą okazać się aplikacje na smartfony, np. wyszukiwarka muzyki **Shazam**, szeroki wybór odtwarzaczy, aplikacje do słuchania muzyki online. Do tworzenia, zapisu i przetwarzania muzyki mogą okazać się pomocne takie programy jak: **GarageBand** (tworzenie muzyki), **Audacity** (prosty program do nagrywania i edycji dźwięku), **ACID Music Studio** (darmowa wersja programu do komponowania muzyki), **UJAM** (bezpłatna platforma, która pozwala na tworzenie własnej muzyki), **Vocaroo** (serwis online pozwala tworzyć nagrania audio i osadzać je na stronie lub ściągnąć na komputer), **Soundation** (narzędzie online pełniące funkcję studia nagraniowego, oferujące bazę efektów i instrumentów). Bogate zasoby prezentuje Narodowy Instytut Audiowizualny (**NINATEKA**), na którego stronie znajduje się wyszukiwarka, gdzie łatwo można odnaleźć wywiady, filmy, pliki audio z muzyką poważną, koncertową, ludową, popularną, a także przekierowanie do Muzykoteki Szkolnej. **Opera Vision** prezentuje transmisje z napisami oper. Warto skorzystać z wielu kanałów Filharmonii Narodowej, wartościowe zasoby online oferuje także Program 2 Polskiego Radia. Młodzież zaciekaWi zapewne wizyta w kinie, aby obejrzeć transmisję Metropolitan Opera (opera), Teatru Bolszoi (balet).

6. Formy pracy. Rola edukacji włączającej i praca z uczniem ze SPE

W procesie kształcenia nauczyciel dobiera do lekcji formy pracy, służące właściwej realizacji treści oraz dostosowuje je do możliwości i potrzeb uczniów, łącząc je w celu indywidualizacji pracy. Ze względu na liczbę uczniów istnieją trzy formy: indywidualna, grupowa i zbiorowa.

Praca indywidualna pomaga indywidualizować dobór metod nauczania, różnicować poziomy nauczania. Doskonale sprawdza się w pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Jej zaletą jest uniknięcie konfliktów z pozostałą częścią klasy, dostosowanie tempa do indywidualnych możliwości, swoboda w podejmowaniu decyzji i możliwość własnego doboru sposobów rozwiązania problemu. Podczas lekcji muzyki pojawić się może w doborze repertuaru do solowej prezentacji utworu, w sprawdzianach, pracach domowych.

Praca w grupach aktywizuje uczniów i ma walory kształtujące i wychowawcze. Przyczynia się do twórczego rozwiązywania problemów oraz sprzyja myśleniu abstrakcyjnemu, pozwala odwoływać się do własnych doświadczeń. Szczególnie korzystna jest dla uczniów słabszych, którzy uczą się od innych, nabierają wiary we własne możliwości. Ponadto warto z niej korzystać w celu rozwijania umiejętności komunikowania się, tolerancji i życzliwości. Dzięki właściwej organizacji uczy także planowania pracy i organizowania czasu na jej wykonanie. Podczas lekcji muzyki forma ta sprawdzi się podczas zagadnień problemowych, wymagających rozwiązania i podejmowania decyzji, wspólnego muzykowania, zbiorowego śpiewania oraz podczas projektów edukacyjnych.

Praca zespołowa angażuje całą klasę. Stosowana jest w celu uzyskania informacji zwrotnej podczas pytań zadawanych przez nauczyciela, uzupełnienia wiadomości prezentowanych przez grupę uczniów, nawiązania do treści z lekcji w jej podsumowaniu. Sprawdza się podczas burzy mózgów, wyciągania wniosków. Podczas lekcji muzyki obecna będzie w zbiorowym wykonaniu utworów, np. podczas koncertu lub przedstawienia, w które zaangażowana jest cała klasa (niekoniecznie wszyscy uczniowie muszą grać lub śpiewać, w organizacji takiego działania można przydzielić im inne zadania np. wykonanie dekoracji). W myśl idei **edukacji włączającej**, efektywne włączenie ucznia z **specjalnymi potrzebami edukacyjnymi** to przede wszystkim stosowanie podmiotowych, zindywidualizowanych sposobów nauczania oraz włączenie go do otoczenia społecznego, zwłaszcza środowiska rówieśniczego. Myśląc rzetelnie o edukacji włączającej, każdy nauczyciel musi dokonać oceny swoich kompetencji pedagogicznych i osobistych, ustalić poziom przygotowania do pracy z uczniem z określoną niepełnosprawnością i wynikające stąd potrzeby doskonalenia własnych umiejętności, uzyskania dodatkowych kwalifikacji. Musi świadomie zmierzyć się z obawami i ewentualnymi przekonaniem na temat pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami itp. Do zadań nauczyciela należy dobór właściwych form i metod pracy, korzystania z wiedzy innych nauczycieli i specjalistów, szukania

nowatorskich rozwiązań. Istotne jest zwłaszcza rozpoznanie oczekiwań uczniów oraz ich rodziców, monitorowanie osiągnięć i poszukiwanie przyczyn potencjalnych trudności, diagnozowanie stylów uczenia się, zainteresowań, praca na mocnych stronach, motywowanie do wysiłku poprzez nagradzanie nawet najmniejszych osiągnięć tak, aby kompensować słabe jego strony. W indywidualizacji pracy i bazowaniu na mocnych stronach pomocne są inteligencje wielorakie Howarda Gardnera, który wyróżnił 8 jej typów:

- **lingwistyczną** – polegającą na łatwym werbalnym wyrażaniu swoich myśli i stanowiska, a przejawiającą się u ucznia, któremu z łatwością przychodzi nauka poprzez słuchanie, pisanie, czytanie i dyskutowanie; zazwyczaj charakterystyczna dla ucznia zdolnego, potrafiącego czerpać wiedzę z metod podawczych oraz samodzielnego jej poszukiwania;
- **matematyczno-logiczną** – opartą na myśleniu przyczynowo-skutkowym, pojawiającą się u ucznia operującego pojęciami abstrakcyjnymi, pojęciami czasu, miejsca, liczby i przejawiającą się łatwością w formułowaniu hipotez, argumentów i wniosków; uczeń o tego typu inteligencji w otaczającym świecie z łatwością dostrzeże harmonię, wykaże się umiejętnościami kompozycyjnymi;
- **wizualno-przestrzenną** – polegającą na myśleniu obrazami, przejawiającą się zdolnością do konstruowania oraz tworzenia sytuacji przestrzennych, map myśli, wykresów oraz ułatwiającą organizację pracy, np. w tworzeniu zabudowy sceny do występu, ustawienia zespołu;
- **fizyczno-kinestetyczną** – polegającą na odbieraniu bodźców przez kontakt fizyczny i ruch, przejawiającą się w działaniach praktycznych, np. podczas tańca, kręcenia filmu, występu;
- **muzyczną** – charakteryzującą osoby wrażliwe na dźwięki, polegającą na umiejętności czerpania przyjemności z dźwięków i przeprowadzania eksperymentów muzycznych, tworzenia muzyki; inteligencja ta szczególnie obecna wśród uczniów wybierających przedmiot muzyka przejawiać się będzie aktywnością twórczą;
- **interpersonalną** – dotyczącą umiejętności społecznych opartych na wzajemnej komunikacji, charakteryzującą się empatią, rozumieniem problemów i poglądów innych; na lekcjach muzyki uczniowie tacy będą doskonałymi organizatorami pracy w grupie;
- **intrapersonalną** – właściwą dla osób żyjących według określonych reguł, zadających złożone pytania filozoficzne, konsekwentnych, sięgających po lekturę, prasę; uczniowie o takim typie inteligencji chętnie podejmą się wyzwań, będą analizować zjawiska z różnych punktów widzenia;
- **przyrodniczą** – charakterystyczną dla osób, które poprzez otoczenie postrzegają zjawiska kulturowe i codzienność; uczniowie z tym typem inteligencji chętnie pracują w plenerze, lubią lekcje w nietypowych miejscach, sprawdzą się podczas lekcji, w których będą poszukiwać informacji np. o kulturze regionu.

Specjalnymi potrzebami edukacyjnymi objęci są uczniowie sprawiający problemy wychowawczo-dydaktyczne, mający problemy edukacyjne, ale także uczniowie zdolni, ponadprzeciętni. Każdą z tych grup należy określić. W pracy z **ucznem, który sprawia trudności wychowawczo-dydaktyczne** ważne jest stopniowanie zadań ze względu na ich trudność i ilość oraz stosowanie pozytywnych wzmocnień – zadania zbyt trudne lub wymagające większej aktywności wzmacniają negatywny stosunek do nauki. Należy korygować jego zaniedbania dydaktyczne i wzmacniać motywację do nauki, opierając się na mocnych jego stronach, jasno stawiać cele, przestrzegać ustalonych wcześniej zasad i stosować zwięzłe polecenia.

Uczeń mający problemy edukacyjne to uczeń, który mimo wkładanego wysiłku ma trudności w przyswajaniu wiedzy. Źródłem tych niepowodzeń mogą być niewłaściwe formy i metody pracy podczas lekcji, brak dostosowania stopnia trudności do jego możliwości, potrzeb ucznia i tę drogę należy uznać za najbardziej skuteczną w przewyżnianiu trudności w uczeniu się. Zadaniem nauczyciela jest podjęcie działań w kierunku indywidualizacji procesu nauczania, dostosowanie i urozmaicanie metod, umożliwiających wykazanie się umiejętnościami, bazowanie na mocnych stronach, pomoc koleżeńska. **Uczeń zdolny** to uczeń cechujący się między innymi osiągnięciami w dziedzinach naukowych i wysokim poziomem uzdolnień kierunkowych, np. artystycznych. Podczas pracy należy stymulować jego zdolności, stosując odpowiednie formy pracy, narzędzia i techniki, rozwijać jego potrzeby, modyfikując program i zapewniając warunki do rozwoju, angażując go do konkursów przedmiotowych, prezentowania swoich umiejętności.

Zadaniem nauczyciela jest elastyczność w realizacji treści nauczania, wspieranie uczniów i budowanie właściwych realizacji interpersonalnych, a także rozwijanie mocnych i kompensowanie słabych stron poszczególnych uczniów, współpraca z pedagogiem, wychowawcą i rodzicami oraz angażowanie do pracy całego zespołu klasowego.

VI. PROPOZYCJE OCENY POSTĘPÓW UCZNIA

Ocenianie stanowi ważny element procesu edukacyjnego – informuje o uzyskanych efektach pracy ucznia. Wskazuje stopień opanowania wiedzy i uzyskanych umiejętności, pozwala na samokontrolę postępów ucznia. Warunkiem prawidłowego oceniania jest częstotliwość i rytmiczność, zasada różnorodności – oceny za różne typy i formy zadań, różnicowanie wymagań, czyli uwzględnienie podczas oceny różnych potrzeb i możliwości uczniów, jawność oceny oraz stosowanie jednolitej skali stopni. Uczniowie powinni znać kryteria oceniania już na początku roku szkolnego. Ocenie podlegają wiadomości i umiejętności, postawy oraz zaangażowanie sprawdzane podczas prac pisemnych przeprowadzonych w formie zamkniętej (np. test) i otwartej (wypracowanie; inna, dłuższa forma wypowiedzi, np. analiza), zadań ustnych (krótkiej wypowiedzi z ostatnich lekcji, odpowiedzi podczas zajęć). Dodatkową ocenę można uzyskać za aktywność, zaangażowanie w zajęcia pozalekcyjne, udział w konkursach muzycznych. W ocenianiu nauczyciel powinien uwzględnić zarówno wiedzę, jak i umiejętności praktyczne oraz postawy ucznia. Wskazane jest organizowanie zadań indywidualnych i grupowych, dzięki czemu uczniowie mają możliwość zaobserwowania różnych punktów widzenia. Ocenie powinna też podlegać aktywność ucznia, jego zaangażowanie. W ocenianiu uczniów na lekcjach muzyki należy zwrócić uwagę na działania twórcze, wysiłek włożony w śpiewanie i muzykowanie zarówno indywidualne, jak i w grupie oraz zespole. Dodatkową oceną należy wyróżnić indywidualizm i wysoki poziom artystyczny, ale trzeba pamiętać, by tym samym wzmacniać, nie doprowadzając do niskiego poczucia wartości innych uczniów. Dla uczniów ze **specjalnymi potrzebami edukacyjnymi** należy dostosować opinię lub orzeczenie poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz uwzględnić własne spostrzeżenia i wnioski, wynikające z obserwacji podczas zajęć lekcyjnych. Nie należy oceniać samych efektów pracy, a skupić się na zaangażowaniu w jej wykonanie, przygotowaniu do lekcji. W odniesieniu do tej grupy należy stosować ocenianie kształtujące, oparte na dokładnie sformułowanych kryteriach i wskazówkach dotyczących uczenia się, dzięki którym uczeń wie, czego i jak powinien się uczyć. Stosowanie tego typu oceniania motywuje do pracy, umożliwia bieżące śledzenie postępów i wpływa na pokonywanie trudności. Podstawą oceniania kształtującego jest informacja zwrotna na temat tego, co uczeń zrobił dobrze, co wymaga poprawy i jak to poprawić. Może ona być udzielona pisemnie lub ustnie, w postaci oceny koleżeńskiej lub samooceny. Ocenianie koleżeńskie można wykorzystać także w bieżącym ocenianiu. Jej zaletą jest brak porównywalności wyników, możliwość opiniowania przez uczniów i zmniejszenie rywalizacji. Dzięki **samoocenie** uczniowie uczą się podejmowania decyzji, rozwijają postawę samokrytyczną i kształtują poczucie własnej wartości, a jej wykorzystanie urozmaici zajęcia.

Wymagania na poszczególne oceny:

- **ocenę celującą** otrzymuje uczeń, który biegle posługuje się wiadomościami, wykorzystuje opanowany materiał w sytuacjach problemowych, samodzielnie i twórczo rozwija swoje pasje i uzdolnienia, cechuje się aktywnością w życiu szkoły i środowiska, formułuje obszerne wypowiedzi, przywołując źródła, samodzielnie wyszukuje informacje w źródłach książkowych i prasie, stosuje nietypowe rozwiązania problemów; bierze udział w konkursach muzycznych;
- **ocenę bardzo dobrą** otrzymuje uczeń, który w pełni opanował zakres wiedzy i umiejętności z przedmiotu, jest kreatywny, samodzielnie wykonuje powierzone zadania, jest systematyczny, sumienny i aktywny, dzieli się wiedzą z innymi, bierze udział w uroczystościach szkolnych;
- **ocenę dobrą** otrzymuje uczeń, który w wystarczającym stopniu opanował materiał, posiada nieznaczne braki w wiadomościach, samodzielnie lub z niewielką pomocą nauczyciela wykonuje typowe zadania, często jest aktywny podczas lekcji, za namową nauczyciela, ale rzadko przystępuje do działań na terenie szkoły;
- **ocenę dostateczną** otrzymuje uczeń, który opanował podstawowe wiadomości z muzyki, rozwiązuje zadania o średnim stopniu trudności z pomocą nauczyciela, rzadko jest aktywny podczas lekcji i rzadko uczestniczy w przedsięwzięciach i uroczystościach szkolnych;
- **ocenę dopuszczającą** otrzymuje uczeń, który ma braki w wiedzy i nie opanował w dostatecznym stopniu materiału, z pomocą nauczyciela wykonuje zadania o niewielkim stopniu trudności, niechętnie angażuje się w działania artystyczne na terenie szkoły;
- **ocenę niedostateczną** otrzymuje uczeń, który nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności, nie wykonuje prostych, elementarnych zadań, wykazuje się bierną postawą podczas działań na terenie szkoły, odmawia pracy podczas lekcji, ma lekceważący stosunek do przedmiotu.

VII. SPOSOBY EWALUACJI PROGRAMU

Ewaluacja służy ocenie programu, jego przydatności i może być przeprowadzona podczas wdrażania (bieżąca, okresowa) oraz po zrealizowaniu programu (podsumowująca). W pierwszej nauczyciel gromadzi informacje o przebiegu realizacji programu nauczania, w drugiej znajdują się odpowiedzi na temat stopnia realizacji założonych celów, odpowiedniego doboru metod, form pracy i środków dydaktycznych i ich roli w procesie nauczania, uczenia się, przydatności wiedzy i umiejętności w życiu ucznia, środowisku szkolnym i na rynku pracy. Rozwiązaniem w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania o problemy w realizacji programu i szukanie rozwiązań ich eliminacji są narzędzia pomiarowe: arkusz obserwacyjny lekcji, karta samooceny ucznia, karta obserwacji ucznia, karta obserwacji klasy, wywiad, ankieta dla uczniów, nauczycieli, rodziców, testy pomiarowe sprawdzające wiedzę i umiejętności, wyniki oceniania bieżącego, semestralnego i rocznego, sukcesy uczniów w konkursach. Wyniki ewaluacji oraz sporządzone wnioski powinny zostać przedstawione i zaopiniowane przez radę pedagogiczną oraz posłużyć nauczycielowi do modyfikowania programu nauczania.

Kwestionariusz oceny dla nauczyciela – przed wdrożeniem programu

1. Czy autor programu powołał się na podstawę programową? TAK/NIE
2. Czy w programie zawarte są informacje na temat etapu kształcenia, rodzaju szkoły i ilości godzin? TAK/NIE
3. Czy w programie zostały zamieszczone cele kształcenia – wymagania ogólne? TAK/NIE
4. Czy w programie zostały zawarte treści kształcenia? TAK/NIE
5. Czy program rozszerza treści kształcenia zawarte w podstawie programowej TAK/NIE
6. Jeśli tak, to o jakie treści?
.....
.....
.....
7. Czy program zawiera informacje o sposobie osiągnięcia celów? TAK/NIE
8. Czy program zawiera informacje o sposobie i kryteriach oceniania? TAK/NIE
9. Jeśli tak, to czy zawarte są w nich informacje do oceniania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi? TAK/NIE

Przykład ankiety ewaluacyjnej, kierowanej do uczniów:

Odpowiedz na pytania, zaznaczając właściwą skalę, w której cyfra 0 oznacza „NIE”, 1 – „RZADKO”, 2 – „CZĘSTO”, 3 – „ZAWSZE”

1. Czy chętnie uczestniczyłeś/aś w lekcjach muzyki? 0, 1, 2, 3.

2. Czy podczas lekcji były wykorzystywane nowoczesne technologie? 0, 1, 2, 3.
3. Czy odniosłeś/aś korzyści z uczestnictwa w lekcjach muzyki? 0, 1, 2, 3.
4. Czy treści były według Ciebie przekazane komunikatywny i interesujący? 0, 1, 2, 3.
5. Czy forma prowadzenia zajęć była dla Ciebie interesująca? 0, 1, 2, 3.
6. Czy stosowane metody pracy pozwoliły aktywnie uczestniczyć w lekcjach? 0, 1, 2, 3.
7. Czy miałeś/aś wpływ na stosowane podczas zajęć metody? 0, 1, 2, 3.
8. Czy podczas lekcji była łączona teoria z praktyką? 0, 1, 2, 3.
9. Czy atmosfera podczas lekcji była miła i zachęcała do pracy? 0, 1, 2, 3.
10. Czy Twoim zdaniem praca w zespole przyczyniła się do integracji klasy? 0, 1, 2, 3.
11. Czy podczas lekcji treści i metody były dostosowane do możliwości indywidualnych uczniów? 0, 1, 2, 3.
12. Czy miałeś/eś możliwość wyrażania siebie w działaniach muzycznych? 0, 1, 2, 3.
13. Czy korzystałeś/aś z nowoczesnych technologii komputerowych? 0, 1, 2, 3.
14. Czy w czasie zajęć mogłeś/aś samodzielnie podejmować decyzje? 0, 1, 2, 3.
15. Czy polecenia i zadania podczas lekcji były jasno określone? 0, 1, 2, 3.
16. Czy miałeś/aś możliwość udziału w zajęciach pozalekcyjnych? 0, 1, 2, 3.

BIBLIOGRAFIA

1. Gardner H., *Inteligencje wielorakie: nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Laurum, Warszawa 2009.
2. Kodály Z., *O edukacji muzycznej. Pisma wybrane*, red. M. Jankowska, Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina, Warszawa 2002.
3. Komorowska H., *Programy nauczania w kształceniu ogólnym i w kształceniu językowym*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2005.
4. Kupisiewicz Cz., *Dydaktyka ogólna*, Oficyna Wydawnicza Graf Punkt, Warszawa 2000.
5. Kupisiewicz Cz., *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1984.
6. *Mapa drogowa UNESCO dla edukacji artystycznej*.
7. *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja*, ORE, Warszawa 2012 (dostęp: 6.04.2019), http://www.bc.ore.edu.pl/Content/271/programy_nauczania_w_rzeczywistosci_szkolnej.pdf.
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591), art. 47 ust. 1 pkt 5 ww. ustawy.
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych.
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 31 marca 2017 r., poz. 703).
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych.
12. Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. z 2018 r., poz. 467).
13. Weiner A., *Rozwój muzyczny człowieka – wybrane ujęcia*, [w:] Żukowska A.M., *Edukacyjny i terapeutyczny aspekt sztuki* (red.), Wyd. UMCS, Lublin 2013.
14. Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z 22.05.2018 r.

Tadeusz Banowski – nauczyciel dyplomowany w Zespole Szkół im. C.K. Norwida w Nowym Mieście Lubawskim z 15-letnim stażem, ekspert wiodący w zakresie przedmiotów artystycznych w Ośrodku Rozwoju Edukacji w Warszawie, egzaminator z języka polskiego i historii sztuki. Autor programów nauczania do historii sztuki, historii muzyki, wiedzy o kulturze, nagrodzonych w ramach projektu „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół ze szczególnym uwzględnieniem II i IV etapu edukacyjnego”. Autor publikacji *Język polski. Matura 2019. Testy i arkusze. Zakres podstawowy i rozszerzony* (wyd. Operon). Autor scenariuszy lekcji do przedmiotów humanistycznych i artystycznych dla Best Filmu, Legalnej Kultury, Wydawnictwa Operon, Nowych Horyzontów Edukacji Filmowej.